

R. T.

Obchody rocznicy kopernikowskiej

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 19/1, 173-176

1974

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OBCHODY ROCZNICY KOPERNIKOWSKIEJ

W dniach 4—12 września 1973 r. toczyły się w Warszawie, Krakowie i Toruniu obrady Nadzwyczajnego Kongresu Międzynarodowej Unii Astronomicznej. Ta jedna z największych imprez naukowych Roku Kopernikowskiego była wyrazem hołdu, składanego przez świat nauki wielkiemu astronomowi¹. Obrady zainaugurowano w dniu 4 września w Sali Kongresowej warszawskiego PKiN. Spotkało się tam ponad tysiąc uczonych, którzy przybyli do Polski z całego świata. W uroczystości otwarcia kongresu udział wzięli: prezes Rady Ministrów — Piotr Jaroszewicz (pod którego honorowym protektoratem odbywał się kongres), przewodniczący Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu — prof. Janusz Groszkowski, minister nauki, szkolnictwa wyższego i techniki — prof. Jan Kaczmarek oraz minister kultury i sztuki — Stanisław Wroński. W imieniu Polskiej Akademii Nauk gości powitał prezes, prof. Włodzimierz Trzebiatowski. W czasie uroczystości otwarcia kongresu prof. O. J. Gingerich ze Stanów Zjednoczonych wygłosił odczyt o współczesnych badaniach kopernikańskich.

Dwa kongresowe sympozja obradowały w Warszawie. Jednemu przewodniczył uczonej japoński prof. Yoshita Kozai, drugiemu prof. Andrzej Trautman. Omawiano na nich problemy stabilności układu słonecznego i małych układów gwiazdowych, zagadnienia promieniowania grawitacyjnego oraz rezultaty badań układu planetarnego.

W Toruniu na sympozjum *Badania układu planetarnego*, obradującym pod przewodnictwem prof. Pola Swingsa, dokonano m.in. pierwszej prezentacji wyników polsko-radzieckiego eksperymentu „Interkosmos — Kopernik 500”. Natomiast w Krakowie odbyło się, pod przewodnictwem uczonego radzieckiego — prof. Jakuba Zeldowicza, sympozjum nt. *Konfrontacja teorii kosmologicznych z danymi obserwacyjnymi*.

W dniu 7 września w auli Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu odbyła się uroczystość nadania tytułów doktorów *honoris causa* sześciu wybitnym uczonym zagranicznym. Honorowe stopnie doktorskie otrzymali: Wiktor Ambarcumian — profesor astronomii uniwersytetu w Erewaniu, członek Akademii Nauk ZSRR; Sir Martin Ryle — profesor radioastronomii uniwersytetu w Cambridge; Harlan J. Smith — profesor astronomii uniwersytetu w Austin w Stanach Zjednoczonych i dyrektor McDonald Observatory; Pol Swings — profesor i dyrektor Instytutu Astrofizyki Uniwersytetu w Liege w Belgii; prof. Kenneth O. Wright — dyrektor federalnego Obserwatorium Astrofizycznego w Wiktorii (Kanada); Antoni Zygmund — profesor nauk matematycznych uniwersytetu w Chicago.

Prawie równolegle z Kongresem Międzynarodowej Unii Astronomicznej (w dniach 5—12 września) odbył się w Olsztynie i Toruniu drugi międzynarodowy kongres kopernikowski pn. *Colloquia Copernicana*².

W dniach 14—15 września odbyła się w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie międzynarodowa sesja naukowa, poświęcona Mikołajowi Kopernikowi. Wzięli w niej udział historycy nauki i astronomowie z uniwersytetów polskich oraz kilkudziesięciu uczonych z 19 uniwersytetów, reprezentujących 13 krajów

¹ Decyzję o zwołaniu Nadzwyczajnego Kongresu Międzynarodowej Unii Astronomicznej podjęto na XIII Kongresie Unii, który obradował w 1970 r. w Birgh-ton. Por. informację na ten temat w nrze 1/1971 „Kwartalnika” s. 204—205.

² *Colloquia Copernicana* są relacjonowane obszerniej w niniejszym numerze „Kwartalnika” s. 176—179.

europiejskich a także Japonię i Stany Zjednoczone. Tematem obrad była rola Krakowa w kształtowaniu się poglądów Kopernika. Omawiano także recepcję teorii wielkiego astronoma w Belgii, Francji i Niemczech oraz na Litwie, Białorusi i Ukrainie.

15 września odbyła się w Krakowie także inna sesja kopernikowska, zorganizowana przez Akademię Medyczną i Wyższą Szkołę Ekonomiczną, poświęcona działalności Kopernika jako lekarza i jego dorobkowi w zakresie ekonomii.

Wśród wielu — organizowanych w dalszym ciągu — wystaw z okazji 500 rocznicy urodzin Kopernika szczególnie ważną była wystawa *Epoka Kopernika w sztuce europejskiej w latach 1450—1550*. Otwarto ją w dniu 6 września w salach Muzeum Okręgowego w toruńskim Ratuszu. Celem jej było ukazanie kultury artystycznej i życia codziennego tamtych czasów, poprzez dzieła malarskie (portret, pejzaż) a także rzemiosło artystyczne (ceramikę, zdobnictwo itp.). Ekspozycje sprowadzono z trzydziestu placówek muzealnych dziewięciu krajów: Austrii, Belgii, Czechosłowacji, Francji, Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Niemieckiej Republiki Federalnej, Polski, Węgier i Związku Radzieckiego. Na wystawie po raz pierwszy zebrano w miarę pełny zestaw portretów Kopernika, w tym najstarszą grafikę Gołuchowskiego (XVI w.), portret ze Strasburga, domniemany portret wielkiego astronoma z obserwatorium paryskiego czy wreszcie słynny portret toruński.

W dniach 5—12 września Filharmonia Pomorska zorganizowała XI bydgoski Festiwal Muzyczny, był on właściwie międzynarodowym festiwalem muzyki epoki Kopernika (koncertowały orkiestry polskie, czechosłowackie, holenderskie, francuskie, niemieckie, włoskie i radzieckie). Wiele koncertów odbywało się w zabytkowych wnętrzach w Toruniu.

Również w Toruniu, w dniach 4—17 września odbyło się międzynarodowe spotkanie studentów pn. *Intercopernicalia — 1973*. Wzięło w nim udział ponad 600 studentów z 22 krajów. Uczestnicy omawiali swój dorobek naukowy (w tym naukowych kół astronomicznych poszczególnych ośrodków uczelnianych) i rozważali zadania stojące przed studenckim ruchem naukowym, społeczno-politycznym i kulturalnym. Wysłuchali także referatów prof. D. Smoleńskiego, prof. W. Iwanowskiej, prof. M. Biskupa, prof. W. Zina i prof. S. Piotrowskiego.

Polskie Towarzystwo Historii Medycyny w Warszawie oraz oddział olsztyński Polskiego Towarzystwa Lekarskiego zorganizowały w dniach 7—9 września w Olsztynie i Fromborku sympozjum poświęcone Mikołajowi Kopernikowi i historii medycyny Warmii i Mazur. W obradach, podczas których wygłoszono ponad 20 referatów, wzięli udział m.in. historycy medycyny z Czechosłowacji, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i Związku Radzieckiego.

20 sierpnia w Poznaniu otwarto Światową Wystawę Filatelistyczną *Polska-73*. W czasie trwania ekspozycji, zbiory wystawców ze 103 krajów wszystkich kontynentów obejrzało ponad 300 tys. osób z kraju i zagranicy. Na wystawie wyodrębnione zostały — w związku z obchodzoną rocznicą urodzin Kopernika — ekspozycje filatelistyczne, związane z jego życiem i działalnością. Zdanie uczonego: „Zadaniem wszystkich nauk jest odciągnąć człowieka od zła i kierować jego umysł ku doskonałości” — stanowiło motto poznańskiej wystawy. Jedną z nagród, nagrodę przewodniczącego Ogólnopolskiego Komitetu FJN wraz z medalem połączonym za najlepszy ekspozat w klasie „Mikołaj Kopernik”, otrzymał polski wystawca Mieczysław Czernik.

Na Łuku Siekierkowskim w Warszawie wmurowano 19 września akt erekcyjny pod budowę Kopernikowskiego Centrum Astronomicznego. Budowa Centrum finansowana będzie przez Polską Akademię Nauk i Narodową Fundację Naukową Stanów Zjednoczonych. W przyszłości kopernikowskie centrum ma być ośrodkiem badań koncentrującym uwagę na pracach teoretycznych, m.in. z za-

kresu modeli gwiazd, budowy galaktyki, ogólnej teorii względności, fizyki układu planetarnego, fizyki jądrowej, fizyki atmosfery ziemskiej.

Od 19 lipca do 5 sierpnia 1973 r. czynna była w Warszawskim Muzeum Techniki wystawa przygotowana przez IBM Exhibit Center w Nowym Jorku dla uczczenia 500-nej rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika. Ekspozycja przedstawiała życie i działalność uczonego na tle rozwoju nauki. Była ona w zasadzie wystawą planszową (zawierała tylko jeden model, poglądowo wyjaśniający system geocentryczny i heliocentryczny), wyposażoną jednak w bogaty i starannie dobrany materiał ilustracyjny. Po zamknięciu wystawy w Warszawie organizatorzy pokazali ją w innych miastach europejskich.

Inna, czynna również w Muzeum Techniki wystawa — *Mikołaj Kopernik — życie, myśl dzieło* zamknięta została 30 września 1973 r.³ Cieszyła się ona dużym zainteresowaniem zwiedzających, wśród których byli m.in. grupy uczestników II Kongresu Nauki Polskiej oraz nadzwyczajnego kongresu Międzynarodowej Unii Astronomicznej. Łącznie wystawę obejrzało 115 tys. osób. Zamknięcie wystawy w Muzeum Techniki nie jest równoznaczne z zakończeniem jej oświatowego wykorzystania. Główna część wystawy, obrazująca życie i działalność Kopernika będzie prezentowana jako ekspozycja czasowa w innych ośrodkach⁴. Natomiast część poświęcona rozwojowi wiedzy na temat naszego systemu słonecznego wzbogaciła stałą ekspozycję Muzeum Techniki.

•

Uniwersytet w La Plata zainaugurował w Argentynie specjalną uroczystością tzw. „Tydzień Kopernika” (20—26 sierpnia 1973 r.). W czasie trwania „Tygodnia” wygłaszano liczne odczyty i wykłady oraz wyświetlano filmy dokumentalne poświęcone Kopernikowi. Z okazji rocznicy kopernikowskiej w Bueonos Aires odsłonięto także tablicę pamiątkową, a w innych krajach Ameryki Łacińskiej, w Boliwii i Ekwadorze, odbył się „Tydzień nauki i kultury polskiej”, połączony z naukowymi sympozjami kopernikowskimi.

W połowie września 1973 r. w Grimbergen pod Brukselą odbył się kolejny cykl imprez kopernikowskich. Zorganizowano tam specjalną wystawę oraz sympozjum naukowe z udziałem gości zagranicznych. Polskę reprezentował prof. Stefan Piotrowski. Po zakończeniu „Tygodnia Kopernikowskiego” w Grimbergen wystawa była eksponowana w Antwerpii, Namur i Tournai.

W Tokio ukazała się na półkach księgarskich publikacja zatytułowana *Kopernik i współczesność*. Zawiera ona obszerny zbiór prac poświęconych wielkiemu uczonemu. W tomie, pięknie wydanym przez wydawnictwo Jiji Tsushin-Sha, znajdują się m.in. materiały z odbytej w Tokio w lutym 1973 r. sesji kopernikowskiej oraz prace polskich uczonych: prof. Józefa Werle, prof. Mariana Biskupa i doc. Jerzego Dobrzyckiego.

W stolicy Japonii — w pierwszych dniach września — odbyła się również uroczystość wręczenia przez ambasadora PRL, Zdzisława Regulskiego, czterem wybitnym uczonym japońskim medali kopernikowskich. Medale przyznane przez polski komitet obchodów 500-lecia urodzin Kopernika otrzymali: profesorowie: Yuichi Ochi, Toshima Araki, Yoichi Fukushima, Takeshi Sekiguchi.

7 września w Vientiane premier Laosu, książę Souvanna Phouma, dokonał uroczystego otwarcia wystawy *Kopernik w grafice polskiej*. Wernisaż zgromadził

³ Informację o otwarciu tej wystawy zob. w „Kwartalniku” 1973 nr 3 s. 606.

⁴ Pierwszym z tych ośrodków jest Łowicz, gdzie ekspozycja ta otwarta została 4 listopada 1973 r.

kilkaset osób, w tym członków rządu, czołowych przedstawicieli świata naukowego oraz członków korpusu dyplomatycznego. Prasa miejscowa podkreślała, że jest to pierwsza polska wystawa w historii tego kraju.

W Peru w miejscowości Canto Grande (w pobliżu Limy) odbyła się w sierpniu uroczystość nadania imienia Mikołaja Kopernika otwartej tu niedawno państwowej szkole średniej. Uroczystość, w której udział wzięli przedstawiciele miejscowych władz oraz peruwiańskiego komitetu obchodów 500-lecia urodzin Kopernika, połączona była z odsłonięciem tablicy pamiątkowej dokonany przez burmistrza Canto Grande.

500 rocznica urodzin Kopernika, której patronował w Rumunii specjalnie powołany komitet, obchodzona była tam bardzo uroczystie. W skład komitetu wchodziła przedstawiciele Akademii Socjalistycznej Republiki Rumunii, Akademii Nauk Społecznych i Politycznych, Ministerstwa Wychowania i Oświaty, Narodowej Rady Nauki i Technologii oraz szeregu innych rumuńskich instytucji naukowych i politycznych. Ministerstwo Wychowania i Oświaty organizowało na wyższych uczelniach konferencje naukowe i sympozje poświęcone życiu i działalności Kopernika. Podobną akcją rozwijało Towarzystwo Nauk Matematycznych, wspólnie z Narodowym Komitetem Astronomicznym i bukareszteńskim obserwatorium astronomicznym. Ministerstwo Transportu i Łączności wydało okolicznościowy znaczek przedstawiający naszego astronoma.

Od 29 czerwca do początku września 1973 r. w Muzeum Wiedzy i Przemysłu w Chicago czynna była wystawa *Nicholas Copernicus, his life, work and ideas*. Przygotowana ona została przez warszawskie Muzeum Techniki NOT. Współorganizatorami wystawy w Stanach Zjednoczonych były: wspomniane Muzeum Wiedzy i Przemysłu oraz polonijne komitety obchodów 500-lecia urodzin Kopernika. Jej projekt oparty został na scenariuszu ekspozycji pod tym samym tytułem urządzonej wcześniej w Muzeum Techniki⁵. Wystawa przedstawiała Kopernika nie tylko jako wielkiego astronoma, twórcę rewolucyjnej teorii naukowej, lekarza, ekonomistę, lecz również jako obywatela aktywnie uczestniczącego w życiu politycznym. Obok bogatego materiału ilustracyjnego zgromadzono na niej rekonstrukcje przyrządów astronomicznych, używanych przez Kopernika oraz modele poglądowe. Wystawa spotkała się z przychylnym przyjęciem społeczeństwa amerykańskiego i cieszyła się dużą frekwencją, wiele uwagi poświęciły jej amerykańskie środki masowego przekazu.

R. T.

COLLOQUIA COPERNICANA

W dniach 5—12 września 1973 r. odbył się w Olsztynie i Toruniu międzynarodowy kongres kopernikowski pn. *Colloquia Copernicana*. Zwołany on został w wyniku połączenia inicjatyw kilku międzynarodowych organizacji: Komitetu Mikołaja Kopernika Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki, Międzynarodowej Unii Astronomicznej, UNESCO oraz Polskiej Akademii Nauk. W skład komitetu organizacyjnego, któremu przewodniczył prof. Bogdan Suchodolski, wchodziła: Antoni Czacharowski, Jerzy Dobrzycki, Joanna Jarzęcka, Urszula Kuczowa, Małgorzata Malewicz, Bolesław Orłowski, Zbigniew Ruckgaber, Roman Schulz, Aleksandra Szpilewicz i Zofia Wardęska. W Toruniu, dla celów organizacyjnych, powołany został sprawnie działający komitet uniwersytecki, wspólny dla

⁵ Por. „Kwartalnik” 1973 nr 4 s. 765.